

LAUSUNTO

Helsinki 6.8.2021

Valtionvarainministeriö

Viite: VN/10384/2019 VM212:00/2018 / Asiantuntijapyyntö

Asia: Lausunto järjestöjä koskevien valtionavustuskäytäntöjen kehittämisestä ja yhdenmukaistamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 220 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lausunto toimitettu 6.8.2021 sähköisesti lausuntopalveluun.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Ari Inkinen, puhelin 0400411690, sähköposti ari.inkinen@soste.fi

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Lausumme

Ehdotus 1: Valtionavustustoiminnassa siirrytään uuteen, valtionavustuskäytäntöjen yhdenmukaisuutta edistävään toimintamalliin.

Tuotontuotantoministeriöt siirtyvät valtionavustustoiminnan uuteen toimintamalliin ja ottavat käyttöön sitä tukevat valtionavustustoiminnan verkkopalvelut. Tuotontuotantoministeriöt siirtyvät toimintamalliin kehittämissuunnitelmissa siten, että verkkopalvelut ovat kaikkien käytössä vuoteen 2024 mennessä. Valtionavustuskäytännöt yhdenmukaistetaan valtionavustustoiminnan uuden toimintamallin mukaiseksi.

SOSTE kannustaa ministeriöitä etenemään asiassa mahdollisimman ripeästi. Uudistus sisältää useita parannuksia valtionavustustoimintaan. Niistä saavat hyödyt tulisi realisoida mahdollisimman nopeasti, siksi prosessia on tarpeetonta venyttää.

Uudistus myös rohkaisee järjestöjä uudistumaan.

Uudistukseen liittyvät verkkopalvelut tulevat olemaan hyödyllisiä. Kaikkien kolmen verkkopalvelun tiedot tulisi tukea avoindata-periaatetta. Tutkiavustuksia.fi verkkopalvelun painopisteen tulisi olla avustustoiminnan hyödyllisyyden kuvaamisessa. Pelkkä rahoituksen kohdennustieto ei tuo riittävää kuvaa valtionavustustoiminnan tavoitteiden toteutumisesta.

Kehitystyössä tulee hyödyntää Patentti- ja rekisterihallituksen Yhdistysrekisterin tietovaranto. Yhdistysrekisteri sisältää järjestötietoa, joka voi jatkossa olla entistä laadukkaampaa, jos sillä on elävä yhteys valtionavustustoiminnan tietokantojen kanssa.

Valtionavustustoiminnan järjestelmiä suunniteltaessa tulisi ottaa huomioon hyvinvointialueiden avustustoiminnan tietovarannon hyödyntäminen ja niiden yhteinen tarkastelumahdollisuus valtionavustustoiminnan kohdennusta tai hyödyllisyyttä arvioitaessa.

Ehdotus 2: Valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta suunnitellaan yhdessä uudella tavalla.

Tuotontuotantoministeriöt hyödyntävät valtionavustuksia ja niiden käyttöä koskevaa tietoa uudella tavalla valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden suunnittelussa, kuten valtionavustusten kohdentamisessa. Sitä varten tuotontuotantoministeriöt yhdenmukaistavat valtionavustusprosessejaan ja käyttävät yhteisiä verkkopalveluja. Järjestöt ja valtionapuviranomaiset suunnittelevat valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta yhdessä uudessa toimintamallissa, mikä edistää ennakoitavuutta ja jatkuvuutta ja auttaa ottamaan toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset entistä paremmin huomioon.

SOSTE kannattaa ehdotettua mallia.

Raportissa esitetty osallisuusrakenne sisältää aitoa osallisuutta, mikäli se otetaan kokonaisuudessaan käyttöön ja sitä sovelletaan käytännössä. Esitettyssä mallissa järjestöt ja valtionapuviranomaiset yhdessä suunnittelevat valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden arviointia

Järjestöt ovat olleet mukana työstämässä yhteisiä arviointikriteerejä. Yhteiset kriteerit vahvistavat toimijoiden yhdenvertaisuutta ja mahdollistavat kokonaiskuvan hahmottamista avustettavan toiminnan vaikutuksista.

On myös todennäköistä, että kaikkea avustustoimintaa ei kyetä mittaamaan annetuilla mittareilla. Tosiasia täytyy hyväksyä. Toimintaa ei pidä arvottaa vain sen mukaan, mitä annetut mittarit kykenevät osoittamaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kaikkea toimintaa voisi jollain tapaa arvioida. Mittarit pitää kuitenkin luoda toimialaan ja toimintaan sopivaksi. On toivottavaa, että arviointimittaristoa kehitetään ja se otetaan käyttöön siinä määrin, kun se palvelee yhteiskunnallisen vaikuttavuuden osoittamista.

Mittaristolla on ohjaava vaikutus. Arvioinnin tulee tukea toimintaa, eikä toimintaa tulisi sovittaa vain mittaristoon sopivaksi. Toiminnan tulee ensisijaisesti ohjautua sinne, missä kansalaistoiminnalle on tarvetta ja mihin sitä on tarkoituksenmukaista kohdentaa. Mittaristo ei siis saa ohjata haku- ja valintaprosesseja siten, että se arvottavat vain valmiiksi annettuihin mittareihin taipuvaa toimintaa.

Myöskään raportointia ei tule tehdä raportoinnin vuoksi. Arviointiin käytettävän työpanoksen tulee myös olla oikeassa ja tarkoituksenmukaisessa suhteessa saatuun avustusmäärärahaan.

Sote-järjestöissä on laitettu merkille, että vaikuttavuuskeskustelussa järjestöjen toiminnalta edellytetään aina myös jotain muuta vaikuttavuutta kuin sitä, että Suomessa on elinvoimainen kansalaisyhteiskunta. Järjestöjen toiminnan kautta syntyvä sosiaalinen pääoma, luottamus ja kansalaistoiminnan rakenteet ovat itseisarvo. Ne mahdollistivat sen, että esimerkiksi koronakriisin aikana Suomessa on pärjätty niinkin hyvin kuin on. Järjestöt ovat olleet olemassa ja ottamassa vastuuta ihmisten pärjäämisestä. Siksi valtionavustustoiminnassa tulisi myös kyetä ottamaan tarvittaessa riskejä ja rahoittaa hankkeita, joille ennakkoon ei kyetä laatimaan arviointimittareita, mutta jotka näyttävät edistävän terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia.

Ehdotus 3: Valtionavustustoimintaan osallistuvien toimielinten tehtäviä ja toimintatapoja yhdenmukaistetaan.

Tuontajakoministeriöt yhdenmukaistavat valtionavustusten arviointiin ja valtionavustustoimintaan liittyvien neuvottelukuntien, toimikuntien ja jaostojen tehtäviä ja toimintatapoja soveltuvin osin. Tehtävien ja toimintatapojen painopiste on jatkossa valtionavustuspolitiikan arvioinnissa, valtionavustustoiminnan vaikuttavuuden suunnittelussa ja yhdenmukaisten valtionavustuskäytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä. Tarkoituksena on lisätä valtionapuviranomaisten ja järjestöjen välistä viestintää ja vuorovaikutusta.

SOSTE kannattaa esitystä osallisuusrakenteesta.

Jotta kansalaistoiminnan rahoituksessa toteutuu suomalaisen hyvinvointivaltion periaatteet, tulee rakenteissa varmistaa moninaisten avustuksien hakijoiden ja saajien sekä yhteiskuntaa haastavien toimijoiden äänen kuuluminen. Verkostoihin, työryhmiin ja neuvottelukuntiin kohdistuvien valintojen tulee olla avoimia, perusteltuja ja moniarvoisia.

Toimielimissä tulee olla rahoitusten kohdennuksiin liittyvää ja kansalaisjärjestötoiminnan toiminnan asiantuntemusta. Sidonnaisuuksien tulee olla avoimesti näkyvillä kaikkien toimielinten ja niiden jäsenten osalta. Järjestöjä ei pidä tulkita esteelliseksi vaikuttamaan järjestörahoitukseen liittyviin asioihin. On tärkeää, että järjestöt osallistetaan tuomaan asiantuntemuksensa kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten kannalta keskeiseen kehittämistyöhön.

Eri toimijoiden keskinäisen ymmärryksen ja luottamuksen lisäämiseksi ja ylläpitämiseksi tarvitaan rakenteiden lisäksi myös epävirallista vuorovaikutusta, luottamuksen, yhdenvertaisuuden tai avoimuuden kuitenkaan vaarantumatta. Luottamus lisää valtionavustustoiminnan toiminnan tehokkuutta ja laatua.

Ehdotus 4: Järjestöjen taloutta koskevia valtionavustuskäytäntöjä yhdenmukaistetaan mahdollisuuksien mukaan.

Tuontajakoministeriöt yhdenmukaistavat järjestöjen taloutta koskevia valtionavustuskäytäntöjään. Yleisavustuksilla rahoitetaan järjestöjen varsinaisen toiminnan bruttokustannuksia. Tuontajakoministeriöt luovat yhteisen tavan arvioida, miten järjestön kokonaisvarallisuus vaikuttaa valtionavustusten harkinnassa ja myöntämisessä. Tuontajakoministeriöiden erilaisia omarahoituskäytäntöjä selvitetään lisää ennen ehdotuksen toteuttamista.

SOSTE kannattaa esitystä.

Yleisellä yleisavustuksella tulee rahoittaa järjestöjen bruttokustannuksia. Kokonaisvarallisuutta tulee arvioida samoin perustein, jotka ovat käytössä terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen valtionavustuksissa (STEA). Varallisuuden kehityksen arvioinnin tulee perustua useamman vuoden tarkastelujaksoon.

Varallisuuden harkinnan perusteita tulee tarkastella säännöllisin väliajoin. Niissä tulee ottaa huomioon toimialojen erilaisuus ja järjestöjen mahdollisuudet varautua toimintaympäristön muutoksiin.

Valtionavustustoiminnan tulee mahdollistaa varainhankinnan kehittäminen. Samalla on myös hyväksyttävä tosiasia, että on toimialoja, joilla kannattava varainhankinnan toteutuminen ei ole mahdollista.

Ehdotus 5: Järjestöjen toiminnan ja vastuullisuuden arvioinnin perusteita yhdenmukaistetaan.

Tuotontajakoministeriöt soveltavat mahdollisimman yhdenmukaisia toiminnan ja vastuullisuuden arvioinnin perusteita harkitessaan ja myöntäessään yleisavustuksia järjestöille. Perusteita arvioidaan sekä suunnitellun että toteutuneen toiminnan perusteella. Tuotontajakoministeriöt päättävät, kuinka ne soveltavat arviointiperusteita mahdollisine painotuksineen päätöksenteossa.

SOSTE kannattaa esitystä arvioinnin kehittämisen suunnasta. Kansalaisyhteiskunnan riippumattomuus edellyttää, ettei järjestöille aseteta arvoperiaatteita niiden puolesta. Yleiset vastuullisuusperiaatteet ovat perusteltuja, kun ne asetetaan yhteistyössä järjestöjen kanssa.

Toiminnan vastuullisuusmittarit tulee suunnitella jatkossakin yhteistyössä järjestöjen kanssa. Lähtökohtaisesti toimijoiden tulee itse määrittellä vastuullisuuskriteerit viimeistään avustusten haun yhteydessä. Vastuullisuuskriteerien käyttö toiminnan arvioinnissa vahvistaa valtionavustustoiminnan laatua. Rahoittajan arvioinnin tulee siten kohdistua rahoituskohteessa käytössä olevien kriteerien toteutumiseen.

Toiminnan sisällöllisen arvioinnin periaatteet tulee jatkossakin suunnitella yhdessä avustusten saajien ja hakijoiden kanssa. Järjestöjaosto on tehnyt perustellun esityksen arviointikehikosta. Sen sisältö tulee viimeistellä yhteistyössä järjestöjen kanssa.

Ehdotus 6: Järjestöille voidaan myöntää kaksivuotisia yleisavustuksia harkinnanvaraisesti.

Tuotontajakoministeriöt voivat myöntää järjestöille yksi- tai kaksivuotisia yleisavustuksia harkinnanvaraisesti. Kahdeksi vuodeksi kerrallaan myönnetty yleisavustus ei poista sen saajan vuotuista raportointivelvollisuutta. Järjestöt voivat hakea ensimmäiset kaksivuotiset yleisavustukset vuoden 2024 valtionavustushauissa. Kaksivuotiset yleisavustukset rahoitetaan valtion yhden vuoden talousarviosta.

SOSTE kannattaa esitystä varauksin.

Valtionavustusmäärärahan keräämiseen (Veikkaus Oy ja arpajaislain uudistus) ja käsittelytapaan (Liikasen työryhmän vaihtoehdot) liittyy tällä hetkellä epävarmuustekijöitä. Avustusmäärärahan mahdollisesti laskiessa, eivät uudistukset saisi olennaisesti heikentää pitkäjärjesteistä kansalaisjärjestötoimintaa. Tämän kohdan käyttöönotto tulisi aloittaa määrärahan niin salliessa. Jaettavien avustusten vuosittainen taso ei saa laskea uuteen malliin siirryttäessä.

Ehdotus 7: Järjestöt välittävät valtionavustuksia edelleen siirron saajille mahdollisimman yhdenmukaisella tavalla.

Valtionavustusten edelleen välittäminen perustuu tuotontajakoministeriöissä valtionavustuslain uudistamisen yhteydessä laadittavaan tulkintaohjeeseen. Tuotontajakoministeriöiden valtionavustusehdot ja -rajoitukset sekä delegointisopimusmallit yhdenmukaistetaan. Samalla varmistetaan, että siirron saajille edelleen välitettävien valtionavustusten käyttöä koskeva tieto on avointa ja läpinäkyvää valtionavustustoiminnan uuden toimintamallin mukaisesti.

SOSTE kannattaa esitystä.

Avustuksen edelleen välittäminen palvelee osaa järjestökentästä. Järjestöillä tulisi niin halutessaan olla mahdollisuus edelleen välittää avustusta järjestön jäsenyhteisöille tai yhteistyöverkostolle toiminnallisen yhteistyön puitteissa.

Järjestöjen moninaisuus ja organisoitavat tulee ottaa huomioon periaatteita laadittaessa tai tarkistettaessa. Perinteisen paikallisyhdistys, piirijärjestö ja kansallisen liito -organisaatioiden lisäksi organisoitumis- ja yhteistyötapoja on useita.

Avustuksen edelleen välittäminen mahdollistaa resurssien tarkoituksenmukaisen kohdentamisen ja reagoimisen toimintaympäristön muutoksiin raportoinnin luotettavuuden ja avoimuuden kuitenkin kärsimättä.

Edelleen jaettavan avustuksen raportoinnin tulee olla tarkoituksenmukaista, eikä se saa kuormittaa kohtuuttomasti avustuksen siirtäjää tai siirron vastaanottajaa. On huomioitava, että järjestöt kehittävät tietojärjestelmiään ja lisäävät jatkossa todennäköisesti yhteistyötä tukipalveluissa.

Ehdotus 8: Tuotonjakoministeriöt uudistavat valtionavustusten käsittelyä.

Tuotonjakoministeriöt uudistavat valtionavustusten käsittelyä järjestämällä sen tiimityönä. Taloustarkastuksen tehtävät on myös perusteltua yhdenmukaistaa vastuineen tuotonjakoministeriöissä. Järjestöjen taloutta ja toiminnan tai hankkeen tuloksellisuutta sekä toimintaympäristömuutoksia koskevaa tietoa hyödynnetään entistä laajemmin valtionavustusprosessien eri vaiheissa.

SOSTE kannattaa esitystä.

SOSTE kannattaa Sosiaali- ja terveystieteiden avustuskeskuksen (STEA) hyväksi koettujen käytäntöjen säilyttämistä, erityisesti viestinnän, hakuprosessien ja valmistelun osalta. STEA ja sitä edeltänyt RAY:n avustusosasto on kehittänyt ja toteuttanut vuosia valtionavustustoiminnan prosesseja sekä avustusten hakijoiden ohjausta, opastusta ja neuvontaa.

Avustusten hakijoiden ja saajien ohjaus, opastus ja neuvonta on yksi keskeinen osa laadukasta valtionavustustoimintaa. Avustustoiminnan resurssien kohdistaminen laadukkaaseen valmisteluun on perusteltua, jos toimijalla on riittävän laaja osaaminen, ymmärrys ja tahto monimuotoisen sosiaali- ja terveystieteiden toiminnan mahdollistamisesta.

Yleiset huomiot Järjestöjä koskevat valtionavustuskäytännöt: Ehdotukset niiden kehittämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi -julkaisusta

Ei kommentoitavaa

Valtionavustustoiminnan kehittämistä koskevat yleiset huomiot

Valtiolla on tämän lausuttavan hankkeen lisäksi käynnissä Veikkaus Oy:n tuottojen käsittelyyn liittyvä prosessi, ns. Liikasen työryhmän vaihtoehdot. Siinä esitetyistä vaihtoehdoista SOSTE kannattaa vaihtoehtoa numero neljä.

Mikäli valtio päätyy ns. Liikasen työryhmän vaihtoehtojen vaihtoehtoon numero kolme, tulee selvittää järjestötoiminnan yhteisen valtionavustustoiminnan valmistelukeskuksen toiminnan edellytykset. Järjestöjen yhteinen avustuskeskus voisi tukea kansalaisjärjestötoiminnan autonomiaa, tietopohjaa, näkyvyyttä ja luoda osallisuusrakenteet suhteessa julkiseen päätöksentekoon.